

UDK: 317.633(485)
Bibliid 1451-3188, 13 (2014)
Год XIII, бр. 49–50, стр. 394–403
Изворни научни рад

Ана ЧОВИЋ¹

УСВОЈЕЊЕ У ПРАВУ ШВЕДСКЕ

ABSTRACT

This paper will analyze legal regulations in the field of adoption in Sweden, with reference to the position of LGBT population in this area. At the international level, this area is governed by the Hague Convention on Protection of Children and Cooperation in inter-country adoption which is ratified by Sweden. Sweden is the country with the largest number based international adoptions *per capita*. For this reason, it is interesting to see what kind of trend has been present in this area in the last decade and what the reasons are for such a high rate based adoptions.

Key words: adoption, Swedish adoption law, transnational adoption, LGBT families.

1) УСЛОВИ ЗА ЗАСНИВАЊЕ УСВОЈЕЊА

У Шведској се може усвојити дете млађе од 18 година, али не пре него што наврши шест недеља живота и док не прође најмање три месеца од када је примљен захтев за усвојење.² Брачни парови могу да усвајају само заједнички, а један супружник једино уколико је другом супружнику непознато пребивалиште или је оболео од тешког менталног поремећаја. Један супружник може да усвоји и дете другог супружника уз његову сагласност.³ У погледу година старости усвојитеља, закон предвиђа да је неопходно да потенцијални усвојитељ има 25 година. Лице старости између 18 и 25 година може да усвоји дете, уколико је то дете његовог супружника или ако постоје други оправдани разлози.⁴ Иако горња старосна граница за усвојитеље није одређена, уколико захтев за усвајање

¹ Институту за упоредно право, Београд. Е-маил: tankosicana@yahoo.com

² Закон о усвојењу из 1974, чл. 15 (1)

³ Parenthood and Guardianship Code, чл. 3.

⁴ Parenthood and Guardianship Code, чл. 25.

подноси особа старија од 45 година, суд детаљно испитује оправданост и корисност усвојења за дете. Да би се дете усвојило, мора да постоји сагласност биолошких родитеља. У ситуацији када се усваја дете које је раније већ било усвојено, накнадно усвојење мора бити одобрено од стране првих усвојитеља, који ће се у овом случају третирали као биолошки родитељи. Сагласност се не тражи од лица које болује од озбиљног менталног поремећаја, које је лишено родитељског права и чије је пребивалиште непознато. У таквим случајевима, сагласност даје старатељ детета.⁵ Захтева се и сагласност детета старијег од 12 година. Међутим, и лице млађе од 16 година може бити усвојено без сагласности, ако се закључи да би било на његову штету да се усвојење не закључи или је дете спречено да да пристанак услед менталног поремећаја или друге околности сличне природе.⁶ Потенцијални усвојитељи морају да добију сагласност суда да су подобни да усвоје дете. Суд доноси одлуку након пријема формалног захтева. Суд добија писмени извештај од стране локалног одбора социјалне заштите који садржи податке о здравственом стању усвојилаца, стамбеним приликама, образовању, верској припадности, чланству у удружењима, мотивима за усвајање, очекивању од родитељства, искуству са децом, као и референце од најмање два лица која познају кандидате. Ако кандидати добију сагласност од суда, та сагласност важи две године и у том периоду поступак усвојења мора бити окончан. Уколико се захтев за сагласност одбијен од стране комисије подносилац може изјавити жалбу управном суду.⁷ Лице старије од 18 година има апсолутно право да открије идентитет својих биолошких родитеља и његово право на сазнање сопственог порекла преовладава над правом родитеља на анонимност.⁸ Након заснивања усвојења, дете стиче статус рођеног детета усвојилаца и између њих се успостављају сва права и обавезе која проистичу из родитељског односа. Између детета и његових природних родитеља гасе се сва права и дужности. Дете добија презиме усвојилаца, мада се може дозволити да задржи старо презиме и њему дода ново. Уколико није шведски држављанин, након заснивања усвојења, дете добија шведско држављанство.⁹ Устав Шведске забрањује дискриминацију на основу сексуалне оријентације.¹⁰ Чак 81% становника Шведске подржава истополне бракове.¹¹ Од 1. фебруара 2003. године особама у

⁵ Parenthood and Guardianship Code, члан 5а.

⁶ Parenthood and Guardianship Code, члан 5.

⁷ www.adoptionpolicy.org/pdf/eu-sweden.pdf, стр 4, 5.

⁸ *Ibid*, стр.6

⁹ *Ibid*.

¹⁰ Constitution of Sweden, Chapter 2 “Fundamental rights and freedoms”, Article 12.

¹¹ Same – Sex Marriage, <http://www.ipsos-na.com/download/pr.aspx?id=12795>

регистрованим партнерствима признато је право да усвајају децу, а 1. маја 2009. године на снагу је ступио и закон којим се легализују истополни бракови.¹² Хомосексуалци могу да усвајају децу која су рођена у Шведској, али и децу из иностранства. Међутим, ниједна држава која сарађује са шведским агенцијама за усвајање, није се сложила да се деца удоме у хомосексуалним домаћинствима

II) МЕЂУДРЖАВНА УСВОЈЕЊА

За Шведску је карактеристичан пораст међудржавних усвојења, што је последица смањеног броја заснованих домаћих усвојења, услед промене статуса неударних жена. Шведска има процентуално највећи број заснованих међудржавних усвојења по глави становника у свету. До 60-их година прошлог века, положај самохраних мајки је био врло тежак, јер би рађањем детета ван брака, жена потврђивала да је „лаког морала”, па је женама у таквој друштвеној клими било лакше да дају децу на усвајање. Међутим, последњих деценија, жене су у Шведској заступљеније на тржишту рада, а примарни субјекти заштите и мера социјалне политике су жене и деца. Резултат тога је чињеница, да се годишње у Шведској усвоји свега око стотину деце рођене Шведској. Од касних 60-их година прошлог века, када је почео да се повећава број међудржавних усвајања, до данас, усвојено је више од 40.000 деце рођене у иностранству и то претежно из Латинске Америке и Азије. Шведски национални одбор је надлежан за регулисање поступка у вези међудржавних усвојења, а коначну одлуку доносе Окружни судови.¹³

Године 1973, Влада је основала Национални одбор за међудржавна усвојења, као централну јавну агенцију која надзире усвојења из других држава. Одлуком Владе 1. јула 1981. године, Национални одбор је постао извршни орган у оквиру Министарства здравља и социјалне бриге. Влада именује председника и чланове Националног одбора, који је формиран у складу са Хашком конвенцијом о заштити деце и сарадњи у међудржавном усвојењу. Агенције које се баве пословима усвојења у Шведској морају бити акредитоване од стране Националног одбора, а главни предуслови за добијање одобрења за рад су рад на непрофитној основи и давање апсолутног приоритета најбољем интересу детета.¹⁴

Шведска је 1968. године ратификовала Европску конвенцију о усвајању деце из 1967. године, али је јула 2002. године одлучила да откаже њену

¹² LGBT and Swedish Law, <http://www.rfsl.se/?p=3377>.

¹³ *Ibid.* стр. 1.

¹⁴ *Ibid.* стр. 3.

примену. Разлог томе биле су промене у националном законодавству које регулишу материју усвојења деце, будући да је Шведска одобрила усвојење деце хомосексуалним паровима који се налазе у регистрованом партнерству. Ова могућност је била у супротности са чланом 6 Европске конвенције о усвајању деце, која предвиђа да дете усвајају две особе које су у браку, било истовремено или сукцесивно, а изузетно и појединац.¹⁵ Шведска је 1997. године ратификовала Конвенцију о заштити деце и сарадњи у области међудржавних усвојења. Ако је дете усвојено према прописима државе порекла детета, усвојиоци морају поднети захтев Националном одбору како би се усвојење верификовало и производило дејства у Шведској. У погледу интер-расних усвојења, постојали су одређени ставови да усвојење деце из Азије, Африке или Латинске Америке не може бити сврсисходно, уколико се узме у обзир светла пут, коса и очи становника Шведске, те да такво дете не би могло у потпуности да се инкорпорира у породицу усвојитеља.¹⁶ Међутим, у данашње време све је мање присталица оваквих теорија, а холистички приступ полази од тога да расна и религијска припадност нису од утицаја на процену подобности усвојитеља.¹⁷ Анализом статистичких података о броју закључених међудржавних усвојења, долазимо до закључка да се Шведска, најчешће, појављује као држава пријема деце која су пореклом из мање развијених држава.¹⁸ У периоду од 2000–2013. године дом у Шведској пронашло је 11758 малишана, док је у периоду од 2007–2013. године само 14 шведских држављана усвојено од стране држављана Финске.

¹⁵ *Ibid.* стр. 2.

¹⁶ *Ibid.* стр. 3.

¹⁷ Холистички приступ је хуманистички приступ који има специфично филозофско и етничко значење, што у највећој мери утиче на праксу социјалног рада. Формирао се насупрот позитивизму, детерминизму и бихејвиоризму. Истиче да сва људска бића као и клијенти социјалног рада покушавају да дају смисао свету у којем живе, при чему социјални радници помажу, унапређујући потенцијале личности. Хуманистички приступ фаворизује учешће и активан напор клијената, који постају сарадници и актери одговорни за своје понашање у процесу промена. Видановић, И, *Речник социјалног рада*, Београд, 2006.

¹⁸ Поједини аутори сматрају да су међудржавна усвојења вид трговине децом и да агенције у Америци услуге брзог налажења детета наплаћују од 19.000 – 24.000 долара за беле бебе узраста од 9–18 месеци, односно од 27.000 – 36.000 хиљаде долара за бебе узраста од 3–9 месеци. За афроамеричку децу цене се крећу око десет хиљада долара. Деца из Русије су веома тражена на тржишту усвојења у Сједињеним Државама, због чега је цена за усвојење ове деце врло висока, тако да руске агенције за усвајање личе више на пословне агенције за згртање профита. Ову појаву проф. Дејвид Смолин са Самфорд Универзитета сматра криминалном, и закључује да нема чврсте воље да јој се стане на пут, јер се иста третира као неки блажи порок, као што су то проституција или коцкање. (D. Smolin, "Intercountry adopting as child trafficking", *Valparaiso University Law Review*, br. 2/2004, pp. 323–325).

Статистички подаци о броју и пореклу деце усвојене од стране
шведских држављана у периоду од 2000–2013. године

Country of Origin	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	Total
Afghanistan					1	5	1	1	5	4		1	4	4	26
Albania							1	2	3	4				1	11
Algeria								1				2		1	4
Angola												2		1	3
Armenia						1									1
Australia								2					1		3
Austria												1			1
Azerbaijan								1	2		1				4
Bangladesh					3	1	1	2	2	1	1		1	2	14
Belarus					1		1			34	51	44	52	27	210
Bhutan													1		1
Bolivia		2	2	6	6	6	9	11	9	13	8	2	1	3	78
Bosnia and Herzegovina						2	2		2	2	3		1	4	16
Brazil					1	2		2	1	3		4	4	11	28
Bulgaria	7	9	19	11	9	1	2		3	7	17	21	23	30	159
Burundi					2	7	4	8	2	4		3			30
Cambodia					1		1								2
Cameroon						3		1							4
Canada												1			1
Cape Verde												1			1
Central African Republic								2							2
Chad											1				1
Chile					1	1			2			2	4		10

Нарочито су дискутабилне кампање за усвајање деце које се јављају након природних катастрофа, као што су земљотреси, цунамији или ратови. Тада се повећава број страних држављана који желе овој деци да обезбеде дом и породицу, па је повећан ризик да након ових катастрофа деца постану субјекти трговине људима. Ипак, заснивањем међународног усвојења, детету се пружа прилика да одрасте у топлом породичном окружењу, а пред надлежне органе се поставља задатак да ово усвојење реализују у најбољем интересу детета и уз његову потпуну заштиту. Више о томе Човић, А., *Међународна усвојења између акта насиља и чина љубави*, Страни правни живот, 3/2012, стр. 304–325.

Европско законодавство

Country of Origin	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	Total
China	59	90	107	184	248	206	280	314	462	497	373	316	220	165	3521
Colombia	23	40	77	71	54	41	39	47	54	71	90	122	138	110	977
Congo, Democratic Republic of the					7	3	2	1							13
Congo, Republic of the					1				1	1	1	1	3		8
Croatia								2	2	3		1			8
Czech Republic	17	12	9	9	6	3	2	2	5	8		1		1	75
Ecuador	7	4	5	10	5					1	4	10	5	2	53
Egypt								1	1			1			3
El Salvador							1								1
Equatorial Guinea											1				1
Eritrea					7	2	1	1	2	3		2	3		21
Estonia	8	9	9	10	9	10	5	6	8	1	6	15	7	21	124
Ethiopia	11	15	24	29	37	42	39	32	37	26	21	18	17	15	363
France						1						2		2	5
Gambia						1	3	2					3		9
Georgia													1		1
Germany					20		2	2	1	2		3	3		33
Ghana					4	2				1			3	1	11
Greece										1		1	1		3
Guatemala								1						3	4
Guinea					1		1	1			2		1		6
Honduras										1				1	2
Hungary	7				2			2	1	1				1	14
India	2	19	23	33	37	51	56	38	44	46	37	60	75	71	592
Indonesia					2	1	1	1	2	1		1	2	3	14
Iran					1	3	18	5	7	3	4	3		2	46
Iraq					9	9	2	1	8	10	6	8	8	11	72
Israel						1			1		1			2	5
Italy						1	1								2

Country of Origin	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	Total
Italy						1	1								2
Ivory Coast								1	1			1			3
Jamaica								1		1					2
Japan									1	2		1	1	1	6
Jordan								1		1					2
Kazakhstan					1		2			2		1	1		7
Kenya	29	23	24	14	12		4	3	4		2	4		2	121
Korea, North					3										3
Korea, South	19	49	60	74	94	79	66	91	104	121	111	109	117	130	1224
Kyrgyzstan					1	6	10	5	1				1		24
Laos											1				1
Latvia					1	3	1	1		1	2	3	6	8	26
Lebanon								3	3					2	8
Lesotho	6	8	6	6	2										28
Liberia					1		1		1	1	2	2		1	9
Lithuania	12	12	11	15	12	6	10	6	6	8	2	4		1	105
Macedonia						2	1					1			4
Madagascar	3	3	2	1	3										12
Malawi					1	1			1						3
Malaysia						1				1		1			3
Mali					1										1
Mauritius					1										1
Mexico					1						1			3	5
Moldova										1					1
Mongolia					2	1									3
Morocco					1	2	1		3	1	1	1	2		12
Mozambique										1	1				2
Myanmar									1						1
Namibia						1			1						2

Европско законодавство

Country of Origin	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	Total
Nepal				8			1			1				1	11
Netherlands						1			1						2
New Zealand											1	1			2
Nicaragua										1			1		2
Niger					2										2
Nigeria	6	14	13	10	12	10			1		1	1			68
Pakistan					1			1		3	1	2	2	4	14
Palestine									1						1
Panama		1				1									2
Peru								2	1	1	1	1	4	2	12
Philippines	7	7	5			10	8	10	7	5	7	10	6	4	86
Poland	17	14	12	18	15	17	25	18	27	21	25	26	34	36	305
Romania							1	1			1	2	12	16	33
Russian Federation	21	33	26	20	21	8	4	46	34	53	66	71	54	72	529
Rwanda						1		1	2						4
Samoa							1							1	2
Saudi Arabia							2								2
Serbia and Montenegro	11	4	5	5	5	9	5	7	4	13	14	6	3	6	97
Sierra Leone					2			1	1		6	4	4	1	19
Slovakia	2	7	8	11	14	7	7	2	1	4		1			64
Somalia					40	59	25	21	19	13	14	4	14	5	214
South Africa	25	22	30	29	41	40	44	38	46	40	54	43	51	6	509
Spain					1							2	1		4
Sri Lanka			5	2	1	2	1	2	2	2		1	2	1	21
Sudan							1		2	1		1	1		6
Swaziland										1					1
Switzerland					2									1	3
Syrian Arab Republic					1					1	2				4
Taiwan	32	42	45	54	43	27	6	5	4	3	2	5	4	2	274

Country of Origin	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	Total
Tajikistan											1				1
Tanzania					1	1		2	2	1	2	3	6		18
Thailand	7	14	11	17	23	26	35	30	35	27	35	29	33	21	343
Tunisia					2							2	2		6
Turkey					3		3	2	2	2	1		5	1	19
Uganda		6			1	2	1	2	1		3	4			20
Ukraine					7	1	2	4	9	13	21	19	14	20	110
United Kingdom					1	4		1	1	2		4		1	14
USA					5	7	2	10	4	3	5	2	2	5	45
Uzbekistan									1						1
Vietnam				2	65	50	54	67	80	6	32	86	78	132	652
Yemen					1					1					2
Zambia	3	7				1	1	2	1	1					16
Zimbabwe													1		1
Other						1									1
Total	341	466	538	649	922	793	800	879	1083	1109	1046	1107	1044	981	11758

Извор: http://www.aican.org/statistics.php?region=0&type=receiving#stat_se

*Статистички подаци о броју усвојених шведских држављана
у периоду од 2007-2013. године*

Receiving Country	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	Total
Finland	1	2	2	1	2	3	3	14
Total	1	2	2	1	2	3	3	14

Извор: <http://www.aican.org/statistics.php?region=0&type=birth>

III) ЗАКЉУЧАК

Анализа праксе у области усвојења деце у Шведској интересантна је из разлога смањења броја усвојене домаће деце и највишег броја међудржавних усвојења по глави становника у свету. Ово је последица високог животног

стандарда и организованог система социјалне заштите, који у први план ставља жене и децу. Највећи број међудржавних усвојења у свету, поред тога што је показатељ малог броја деце без родитељског старања која су држављани Шведске, указује и на однос људи према овом проблему, њихово стање свести, одсуство предрасуда и отвореност према другим културама и религијама. Ово је последица достигнутог културног нивоа, просвећености и информисаности.¹⁹ Да би се у Србији достигао такав ниво заштите, потребан је организован приступ, а нарочито финансијска подршка и подстицај у облику разних олакшица које би усвојитељи добијали.

IV) ИЗВОРИ

- Constitution of Sweden
- Hague Convention on Protection of Children and Co-operation in respect of Inter-country Adoption (1997:191)
- Inter-country Adoption Intermediation Act (1997: 192)
- Legal provisions concerning adoptions, <http://www.mia.eu/Global/English/lagengmaj2014.pdf>
- LGBT and Swedish Law, <http://www.rfsl.se/?p=3377>
- Overview of Swedish Adoption Law, www.adoptionpolicy.org/pdf/eu-sweden.pdf
- Parenthood and Guardianship Code
- Same – Sex Marriage, <http://www.ipsos-na.com/download/pr.aspx?id=12795>
- Smolin, D, “Inter-country adopting as child trafficking“, Valparaiso University Law Review, br. 2/2004.
- Swedish social services act (2001:453)
- Човић, А, Усвојење у немачком и аустријском праву, Страни правни живот, 3/2014.
- Човић, А., Међудржавна усвојења између акта насиља и чина љубави, Страни правни живот, 3/2012, стр. 304-325.

¹⁹ Човић, А, *Усвојење у немачком и аустријском праву*, Страни правни живот, 3/2014.